

Václav Cílek, Ferdinand Šmíkmátor a kol.

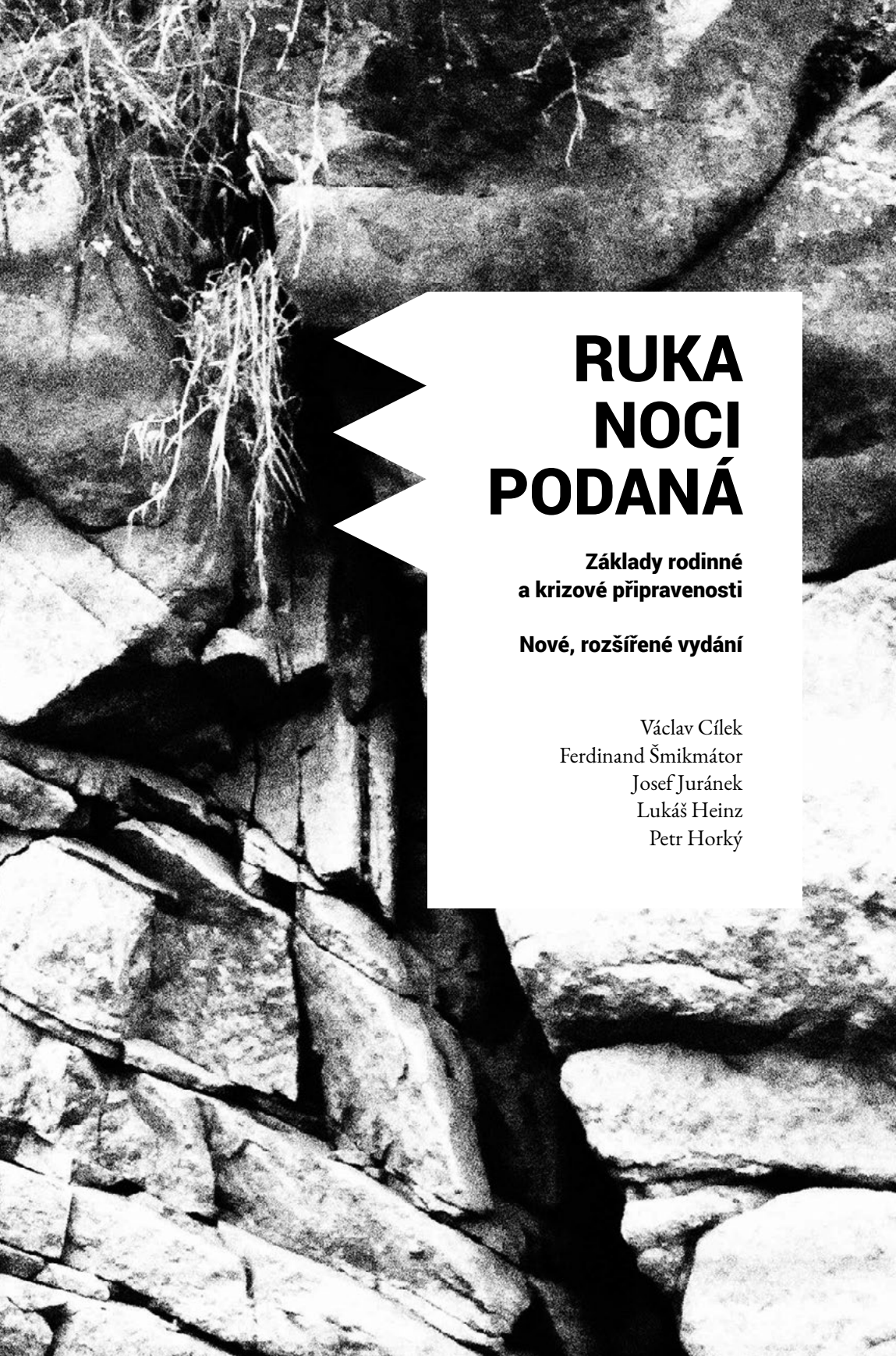
RUKA NOCI PODANÁ

Nové,
rozšířené
vydání

Základy rodinné a krizové připravenosti

DOKOŘÁN

RUKA NOCI PODANÁ

**Základy rodinné
a krizové připravenosti**

Nové, rozšířené vydání

Václav Cílek
Ferdinand Šmikmátor
Josef Juránek
Lukáš Heinz
Petr Horký

**Václav Cílek, Ferdinand Šmikmátor, Josef Juránek,
Lukáš Heinz a Petr Horký**

RUKA NOCI PODANÁ

Základy rodinné a krizové připravenosti

Nové, rozšířené vydání

Copyright © Václav Cílek, Ferdinand Šmikmátor,

Josef Juránek, Lukáš Heinz, Petr Horký, 2023

Photography © Václav Cílek, Ferdinand Šmikmátor, Josef Juránek, 2018

Illustrations © Pavla Navrátilová, 2018

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být
rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez
předchozího písemného svolení nakladatele.

Čtvrté vydání (druhé elektronické).

Odpovědná redaktorka Klára Soukupová.

Fotografie Václav Cílek, Ferdinand Šmikmátor, Josef Juránek.

Ilustrace Pavla Navrátilová.

Obálka (s použitím fotografie Václava Cílka), grafická úprava, sazba
a konverze do elektronické verze Michal Puhač.

Vydalo v roce 2023 nakladatelství Dokořán, s. r. o.,

Holečkova 9, Praha 5,

dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz,

jako svoji 1213. publikaci (408. elektronická).

ISBN 978-80-7675-124-8

OBSAH

Část I

KDO PŘEŽIJE A PROČ (Václav Cílek) 11

Situace 13

Záchrana tonoucích je věcí tonoucích / O čem kniha je / Závažné varování: připravte se na to, že krize třeba nikdy nepřijde! / Bedna a evakuační plán / Něžná forma preperství / Hlavním motivem je láska, ne strach / Jak daleko máme s přípravou zajít? / Psychologie kapesního nože / Jak rychle se obnoví řemeslná znalost? / Resilience jako dynamická odolnost

Osobní příprava 24

KPZ a další zavazadla / Chvilé, kdy neexistuje stát / Mormonský plán číslo 4 / Co radí policie v Los Angeles / Jaké krize nás čekají? / Vnímat realitu

Povaha na přežití 32

Co říkají koncentrační tábory o českém národním obrození? / Místo vnitřní a vnější kontroly / Paralelně řešíme své emoce i problém / Tři druhy inteligence / Rychlé čtení reality / Pozornost / Síla negativního myšlení / Talent na synergii / Leemer neboli lemur / Proč není každý odolný? / Bez duše to nejde

Příběhy osamělých cest 41

Běžný vzorec krize / Osobní reakce / Jednoduché úkoly / Dlouhodobé přežívání / Kdo zůstal v New Orleansu? / Koblihořský test / Rovnováha mezi odvahou a pokorou / Ztráta rozumu je v krizových situacích běžná / Rizikové návraty domů / Ztráta směru / Dívat se na svět / Udržovat se v pohodlí / Cesty písní / Jeden dává pozor / Naslouchat mrtvým

Připravená společnost 57

Zázrak v Kamaishi / Nepřipravená většina / Kanárek v kleci / Argentina, co se stalo špatně? / Dobří sousedé a pomalí psi / Po krizi se peníze dají organizacím a lidé se nechají bez informací / Brutální audit / Požár na Cerro Grande / Jak fungují vysoce spolehlivé instituce? / Jak se chovat na letadlové lodi? / Co je hlavním cílem jaderné elektrárny? / Hněvivé léto / Záchrana života jako nevhodný, minimalistický program / Víze národní připravenosti

Část II

TŘI KRIZOVÉ STUDIE 71

Krize pohledem policisty (Lukáš Heinz) 73

Za normální situace stát funguje dobře / Dopravní a energetická infrastruktura a zásobování v krizové situaci / Zajištění bezpečnosti v době krizové situace /

Zdravotní péče v době krize / Armáda v době krizové situace / Sociální aspekty krizových situací / Připravenost nade vše / Poznámka editora

Život s blackoutem (Josef Juránek) 78

Definice a přenosová soustava / Osobní zkušenost / Už samotná příprava cvičení byla složitá, což teprve blackout / Stabilita lokálních ekonomik / Slovinský blackout: kdo podojí krávy? / Elektrinu nahodíte za pár dní, ale u plynu to může trvat týdny / Kolik lidí umře v nemocnicích? / Zahraniční poznatky / Telefony a povinnost samospráv informovat o situaci / Obnovení dodávky elektřiny / Cisterna v zimě / Hlavní problém: nejsou náhradní zdroje energie / Vědomí vlastní odpovědnosti / Shrnutí editora

Epidemie (Václav Cílek) 96

Viry a bakterie se mění rychle / Biologické násilí / Španělská chřipka / Čeho si všimát a jak se chovat? / Pozitivní psychologie

Část III

PRAKTICKÁ PŘÍPRAVA (Ferdinand Šmíkmátor) 105

Další konec světa je jen dalším počátkem 107

Teotwawki / Jednoduchá pravidla / Psychická příprava / Vědomá skromnost / Každodenní nácvik dovedností / Tři základní okruhy krizové připravenosti / Vyhodnocení situace a první kroky / Bug in: zůstat doma / Bug out: odejít z domova / Priority / Výhody a nevýhody sídel, domů a bytů / Velký čundr / Přežití v komunitách / Farmaření / LETS: výměna zboží a služeb

Vzduch 135

Buď je, anebo není / Indikace škodlivých látek ve vzduchu / Osobní ochrana / Zajištění čistého vzduchu v obydlí / Kurdské finále

Voda 147

Na prvním místě je voda / Pitná voda při výpadku sítě / Postup filtrace / Filtry / Možnosti dezinfekce vody pro pitné účely / Získávání pitné vody v přírodě / Příprava teplé užitkové vody

Potraviny v době nedostatku 174

Kdo je připraven, není překvapen / Dvě hlavní kritéria / Skladování a uchovávání potravin / Příprava a úprava potravin / Vaření / Vybrané recepty / Mytí nádobí /

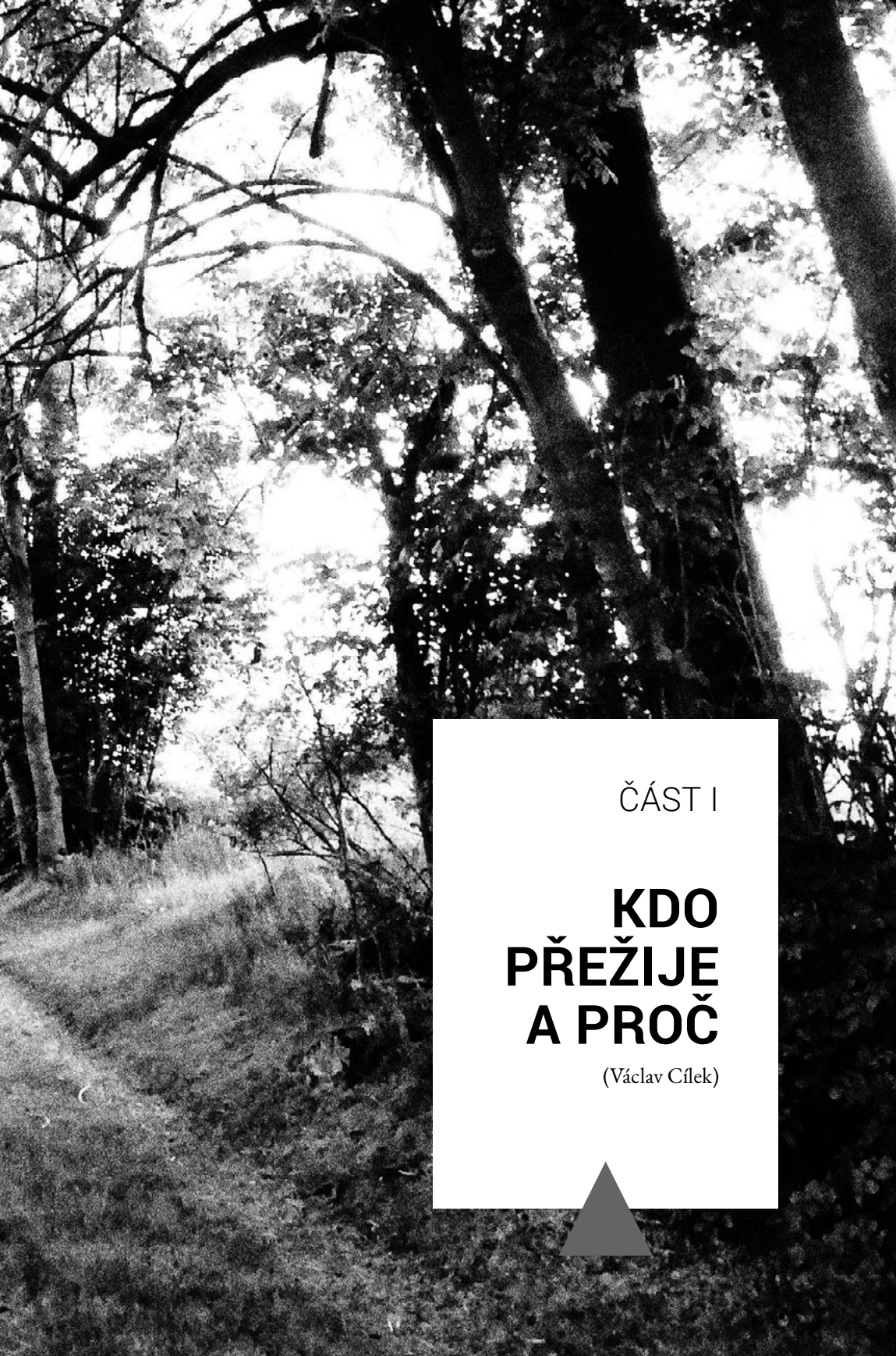
Zdraví 237

Odpovědnost za zdraví / Příprava, prevence, domácí lékárnička / Co budu dělat, až najdu ordinaci svého lékaře zavřenou? / Komáři, klíšťata a paraziti / Důležité přípravky a rostliny / Vybrané receptury

Bezpečnost: v krizi nikoho nezajímáte (Ferdinand Šmíkmátor a Václav Cílek) 259

Důležité věci, nářadí a další výbava	264
Kvalita a iluze / Oděv a obuv / Zavazadla / Vybavení domácnosti / Vybavení pro pobyt v přírodě / Nářadí a nástroje / Vybavení pro zahradu a polní práce / Elektronická zařízení / Uchovávání informací	
Obydlí	302
Klimatická rizika / Provizorní obydlí	
Energie	309
Rozdělování ohně / Paliva / Vařiče a jiné zdroje tepla / Vytápění / Elektrická energie / Osvětlení	
Ekonomika	359
Příprava na dobu eventuálního nedostatku / Život ve finančním kolapsu / Praktické rady	
Doprava	364
Život bez automobilu / Motorová vozidla / Bezmotorová vozidla	
Zápisky polárníka: oblečení a fungování v mrazu (Petr Horký)	371
Spokojený člověk v mrazu / Topení jsme my / Jak se obléknout / Nocleh / Jídlo a pití / Vaření ve stanu / Jak se sbalit / Volba materiálu a volba značky / Adaptace: kam chce hlava, dostane se i zbytek člověka	
Naprosto uklidňující závěr (Václav Cílek)	379
Roky prozření – pět let od prvního vydání knihy (Václav Cílek)	383
Zkratky a pojmy	395
Vybraní výrobci	397
Literatura	399
Vybrané webové stránky	415
Poděkování	419
O autorech	421

ČÁST I

**KDO
PŘEŽIJE
A PROČ**

(Václav Cílek)

SITUACE

Američtí hasiči mají standardní pravidlo číslo 6: zůstaň ve střehu, buď klidný, myslí jasně, jednej rozhodně. Podle této směrnice je v případě nouze zapotřebí zůstat ve střehu, aby člověk získal informace, a v klidu, aby je mohl analyzovat. Ještě se k tomu dá přidat humor, protože ten pomáhá zvládat silné emoce.

Laurence Gonzales,
Deep Survival

Záchrana tonoucích je věcí tonoucích

Zhruba před deseti lety jsem začal shánět materiály ke knize o rodinné připravenosti, ale vážlo to na praktických zkušenostech. Ty naopak měl tehdy ještě velice zaměstnaný jeskyňář Ferda Šmikmátor, který už v 80. letech minulého století navštěvoval různé krizové kurzy v Rakousku. Jako určitý měkký kompromis jsme v roce 2012 vydali knihu *Tři svíce za budoucnost: Nápady a návody jak přežít konec světa*, ale cítili jsme, že to chce publikaci víc prakticky a technicky založenou.

O dva roky později jsem ve spolupráci s Martinou Kociánovou a Josefem Juránkem navrhoval učebnici pro školy anebo ve zkrácené podobě brožurku pro širší veřejnost o krizové připravenosti. Měla obsahovat jednoduché návody, co dělat při povodni, blackoutu či svržení vlády. Nebyl o ni zájem, a tak jsme ji odložili, přestože civilní ochranou by se teoreticky měla zabývat nejedna instituce. Asi tomu tak není, takže nezbyvá než věřit pravidlu připisovaném Stepanu Banderovi: „Záchrana tonoucích je věcí tonoucích.“ Dlouho bychom mohli vyprávět o tom, jak instituce odmítají připustit jakoukoliv nerůžovou verzi budoucnosti. Nevědí si s ní rady a komplikovala by jim život.

Naše situace se změnila Ferdovým odchodem do důchodu. Najednou vznikl první český text zabývající se nikoliv přežíváním ve stylu Ramba (psycholog přežívání Al Siebert ostatně uvedl, že tito lidé stejně umírají jako první), ale určený běžnému člověku s rodinou. Doplnili jsme jej dalšími materiály a bez dlouhých řečí vám knihu předáváme.

O čem kniha je

Tato kniha může být návodem pro průměrnou, nijak zvlášť cvičenou rodinu v situacích, jako jsou blackout, epidemie, sociální nepokoje nebo jiná civilizační pohroma. Není naopak o přežívání v divoké přírodě či amazonské džungli a zápasech speciálních jednotek. Rodinná připravenost (neboli *family preparedness* – místy budeme uvádět i anglické názvy, protože k mnoha tématům seženete lepší materiály v angličtině než češtině) je něco, co lidstvo následuje odjakživa. Slovo „preper“ označuje člověka, který bere možnost krize vážně a alespoň trochu se na ni připravuje.

Zlom v Evropě nastal po roce 1960, kdy na dlouhá a zřejmě nejdelší desetiletí za posledních tisíc let začala růst životní úroveň a navzdory studené válce i bezpečnost. Několik generací tak nabylo dojmu, že svět je v zásadě bezpečné místo, ve kterém se každá generace má o něco lépe než generace jejich rodičů. Je to zkušenost našich těl i našich myslí, takže většina lidí si myslí, že to tak musí být i nadále. Snažíme se říct, že normální je naopak být do určité míry připraven, že se něco může stát.

Jeden bosenský režisér mi řekl: „Po studiích na FAMU jsem se chystal k návratu do Sarajeva. Potřeboval jsem si v Praze ještě zařídit nějaké papíry a za týden jsem se měl vrátit domů. Volali mi rodiče, abych to odložil, že v Sarajevu vyrostly barikády. No a pak jsem tu zůstal dalších dvacet let a říkám vám, že týden před válkou bychom se možnosti tak velkého konfliktu vysmáli.“ Pak se zamyslel a dodal: „Ale také vám můžu zaručit, že na skutečně velký problém se připravit nedá.“

Závažné varování:

připravte se na to, že krize třeba nikdy nepřijde!

Literární historik Ronald Granofsky v monografii pojednávající o beletrii založené na překonávání traumatických událostí vyjádřil překvapení, jak obrovské množství novel, dobrodružných příběhů a různých jeremiád (odvozeno od proroka Jeremiáše, který předvídal zkázu Jeruzaléma) bylo od roku 1895 napsáno na krizové či apokalyptické téma. V posledních dvaceti letech jich ještě přibýlo. Podle několika souhrnů většina z nich přichází z USA a v jejich základech nalezneme ještě puritánské pojetí světa 16. století, kdy se poprvé hovořilo o souboji s říší zla. Pokud se ptám kanadských studentů, jaký je rozdíl mezi USA a Kanadou, tak významným bodem bývá, že Kanadani nejsou schopni udělat dobrý katastrofický film, protože nevidí důvod, proč by to měli dělat. Kanada není na rozdíl od Spojených států náboženský projekt. Skrze velko filmy se apokalypsa stala tak významnou součástí popkultury, že jsme všichni jejím bacilem do určité míry nakaženi. Náзор na svět kolem sebe si netvoříme pomalým skládáním faktů, ale přejímáním celých informačních panelů – a mnoho z nich pochází právě z filmového prostředí.

D. H. Lawrence v nemilosrdném spisu o Apokalypse jako nejprotivnější knize *No-veho zákona* říká, že proroci prorokují zkázu, aby se nestala, a také píše, že konec světa může přijít po částech a v různých staletích a uskutečnit se „kousek po kousku“ na různých místech. Takže jak to je? Jen tak se strašíme, anebo jsme prošli dvěma světovými válkami a obáváme se jejich pokračování jinými prostředky? Nevíme, a proto nebudeme ani utěšovat, ani děsit. Příliš nám nezáleží na tom, jak se zachováte. Nic nehlásíme a optimismus je nám stejně protivný jako pesimismus. Myslíme si však, že stojíme na počátku velké, skutečné proměny světa, a z dějin víme, že podobný přelom věků není opereta.

Snažíme se vám podat celkem upřímně myšlený návod k tomu, co si dnes myslíme, že by člověk před krizí, během ní a – když to přežije – po ní mohl dělat, aby minimalizoval ztráty na duši, příbuzných a společnosti. Nejedná se však jen o přežití, ale hlavně o změnu a důstojný život za nových podmínek.

Bedna a evakuační plán

Zejména v USA, kde je motiv dobývání Západu dosud součástí národní identity, sociální pojištění je věcí osobní volby a hurikánová sezona se občas bolestivě přihlašuje, existuje velká tradice psaní knih o rodinné připravenosti. Mnoho rodin má v garáži bednu s potřebnými věcmi včetně některé z podobných knih. I do beden v českých garážích by měla patřit tato podvrtná publikace. Nad bednou bývá pověšen papír s evakuačním plánem. Jedná se o seznam věcí či činností, na které nemáte zapomenout. Pokud totiž dojde ke skutečné krizi, tak nejspíš na něco zapomenete.

Evakuační plán obsahuje:

- ▶ Stručný seznam nutných věcí, které si musíte vzít s sebou (spacáky, lahve s vodou, dokumenty aj.). Často se zapomene na léky, toaletní papír, spojovací kabely mezi powerbankou a telefonem či na žrádlo pro psa.
- ▶ Upozornění, že při opuštění domu máme vypnout vodu, plyn a elektřinu a uložit náhradní klíč od domu na nějaké tajné místo venku.
- ▶ Vzkaz, že odjíždíte a co máte v plánu (případně místo srazu). Vzkaz příbuzným bývá umístěn v PET láhvi na nějakém domluveném místě před domem anebo je přivázaný na kliku, má-li naopak upozornit třeba policii, kde jste. Citlivé informace by v něm měly být uvedeny tak, aby jim rozuměl jen člen rodiny.

Často se budeme odvolávat na americkou, případně australskou literaturu, protože je snadno dostupná. Rovněž Rusové mají či donedávna měli preperství v krvi. Dost dobře ovšem nerozumíme jazykům dalších dvou národů s velkou krizovou zkušeností – Izraelcům obklopeným nepřáteli a Japoncům žijícím v zemětřesné zemi.

Něžná forma preperství

České slovo preperství je odvozeno z anglického výrazu pro připravenost – *preparedness*. V této knize se většinou zabýváme měkkými formami preperství, to znamená, že předpokládáme, že časem se situace vrátí do normálu. Tohle není kniha pro radikální prepery, protože z jejich pohledu je příliš něžná. V zásadě můžeme rozeznávat dvě rychlosti krize. Náhlá krize, jako třeba při povodni, znamená rychlou akci, pobyt na nějakém evakuačním místě, návrat a obnovu. Chronická krize vede k pozvolnému zhoršování situace, „rozpuštění“ civilizace. Nebojujeme v ní o život, ale učíme se žít s méně věcmi, objevujeme praktickou i životní moudrost dřívějších generací, jejich řemesla a zemědělské postupy. Trénujeme na dobu, kdy mikrobi budou víceméně rezistentní proti většině antibiotik a bankomaty neochotné až k pláči.

Záleží na vašem odhadu situace, jakou formu preperství si zvolíte. Na dané téma existuje nepřehledné množství domácích (začněte třeba na www.rozpad.cz) i zahraničních webů a blogů, ke kterým se dostanete přes anglické slovo „prepper“. Množství diskusí jen ukazuje na mnohost názorů a zkušeností. Autoři této knihy popisují svoji vlastní zkušenost, ale víme, že jiní lidé jsou v některých oborech obratnější. Není možné podat hotový návod, ale spíš ukázat, jak se o situaci dá přemýšlet a kde začít.

Každý rok se objevují nové výrobky a postupy, ze kterých se dá vybírat. V praktických návodech uvádíme celou řadu firem a značek. S žádnou z nich nemáme dohodu (anebo to jako P. Horký uvádíme) a za reklamu nic nedostáváme. Píšeme o nich, protože se osvědčily, ale také známe řadu dříve renomovaných firem, které výrobu pře-

Bowie nůž, tzv. „boviják“ generála Custer z Historického muzea ve městě Monroe, se sice účastnil mnoha indiánských bitev, ale jeho současná recenze by nedopadla dobře. Řekli bychom, že čím méně umíme nástroje používat, tím víc dbáme o jejich technickou dokonalost.

nesly jinam, a kvalita upadla. Od toho jsou všechny možné internetové testy, abyste si zjistili aktuální stav.

Není to kniha pro hlupáky, kteří suší kočku v mikrovlnce, ale východisko k vlastnímu uvažování. Představte si třeba, že řada zahraničních návodů uvádí, že čističe a odbarvovače typu Savo se dají v množství několika kapek na litr vody použít na dezinfekci vody, není-li zbytků (pak ještě půl hodiny počkat). Když to ale neovládnete a napijete se přímo Sava, tak možná neumřete, ale prožijete tak silný a autentický zážitek, že na něj tělo nikdy nezapomene. „Je to ještě horší než tequilová smrt“, jak mi řekla Pavla J., když jsem ji pozval na čaj.

Hlavním motivem je láska, ne strach

Matthew Stein, autor knihy o rodinné připravenosti *Když technologie zklamou*, říká, že hlavním motivem jeho psaní je láska, ne strach. Láska má mnoho různých podob, ale tady se nám jedná o tu nejběžnější laskavou starostlivost o své blízké a tu část světa, ve které žijeme. Dá se opsat méně velkými slovy jako ochrana, péče a starost.

Rovněž strach má mnoho podob. Známe malý, konstruktivní strach, který nám zabraňuje provést nějakou riskantní hloupost. Druhým stupněm je strach (a to často kolektivní strach přerůstající do dvouvládní hysterie–apatie), který je iracionální a žene lidi do neuvážených akcí, masových protestů a revolucí. „Nejsou šťastné revoluce,“ říkal účastník jedné z nich Nikolaj Berdajev. Nejhorší forma strachu vede k dlouhodobé paralýze a pocitu úplné bezmocnosti. Důležité je zachytit a zastavit ten moment, kdy se konstruktivní strach mění na destruktivní sílu. Paradoxně jsou však známy i případy, kdy lidé, co během nebezpečí „vytuhli“, nakonec právě díky pasivitě vyhráli. Budeme to opakovat neustále: není jeden návod a jedna strategie.

Když jsme psali knihu *Tři svíce za budoucnost*, tak se nás lidé ptali, jak můžeme žít v tak pochmurném světě, ale ukázalo se něco jiného. Každý, kdo se začal připravovat na možnost krize, měl sice chmurné okamžiky, ale také zažíval radost a uspokojení, protože se z něj stával rytíř chránící svoji část světa. Ukázalo se, že většina

lidí je v současné době pesimistická a bojí se budoucnosti, ale zahání tyto obavy (pseudo)činnostmi či zábavami, takže se kvůli tomu bojí ještě víc. A pokud tyto pochyby nezaháníte, ale postavíte se jim čelem, tak se dostavuje uspokojení. Rychle si pak všimnete, že nemalá část energie západní civilizace je věnována obcházení problémů, což jednak stojí velké množství energie, jednak probouzí ještě hlubší, ale lépe maskované obavy.

Navrhujeme proto postoj: pro krásu a hodnotu tohoto světa chci chránit sebe, své blízké a vše dobré, co nás obklopuje. A kdyby vám to přišlo moc patetické, tak to udělejte už proto, že to je větší sranda.

Jak daleko máme s přípravou zajít?

Potkali jsme lidi, kteří přípravě na krizi obětovali většinu svého času, a stali se tak otrocky nikoli katastrofy, ale svého vidění světa. Při psaní těchto stránek jsem shromáždil asi 120 monografií na dané téma (a Ferda ještě víc). Již nejstarší návody ze 70. let, tedy víc než 50 let staré, v předmluvě říkají, že nám právě teď hrozí mnohá nebezpečí a je nutné s přípravou začít hned. Hrozby se většinou nenaplnily, ale jeden nikdy neví.

Za vhodnou minimální formu preperství považuji tu, která vám něco dá, i když k ničemu hroznému nedojde. Je to jako s tréninkem bojových umění. Vůbec není jisté, zda vám tyto znalosti v nějakém boji pomohou. „Pět let jsem se učil judo a pak jsem dostal strašně do držky,“ řekl mi spolužák. Jenže výcvik v bojových uměních vás přeci jenom něco naučí – ostražitost, odlišnou řeč těla (která leckdy sama o sobě odradí kapsáře či útočníky), větší sebedůvěru a způsob, jakým se pohybujete světem. Učil jsem zahraniční studenty a často jsem byl překvapen, kolik Američanů se pohybuje stylem, jako by byli na světě jenom oni sami, a naopak kolik Asiatů z chudších oblastí věnuje velkou pozornost svému okolí. Všímavý kolega se jednou ocitl v sevření kapsářů: „Hned jsem jednoho kudlou píchnul do stehna a ostatní utekli.“

Podobně i mírné formy preperství vás naučí více se spoléhat na sebe a jinak pozorovat svět – stačí si všímat obyvatel Jeruzaléma, abyste pochopili, co myslím. Podobnou praktickou ostražitost zcela automaticky mívají horolezci, jeskyňáři a skauti. Příprava na pozvolné, chronické civilizační potíže znamená naučit se základy řemesel a zahradničení a taky být zdravý. V podstatě se jedná o návrat před rok 1980, kdy muži uměli opravit traktor a ženy zavařit rybízovou marmeládu a ušít si jednoduché šaty. Dnes možná víc oceníme mletí obilí na ručním mlýnku a pečení domácího chleba. Prepeři všech vyznání jsou samostatnější, mají tendenci k nezávislosti na systému, a proto se s nimi hůř manipuluje. Stát se na ně většinou dává s nedůvěrou.

Psychologie kapesního nože

Symbolem připravenosti je nůž. To, jak se chováme ke starým věcem, jako jsou nože, boty a šaty, odráží staré vztahy a vždy stojí za pozornost. Muži nosí nože nejméně 30 tisíc let. V americkém městě Monroe je vystaven nůž generála Custer, člověka, který se v nějakém nebezpečí obvykle způsobeném jeho zbrklou a sebevědomou povahou ocital každou chvíli. Není to příliš kvalitní výrobek a mezi současnými prepery by propadl. Stačí se začíst do katalogů firem jako Spyderco, Buck, Blackbird, SOG a další nebo navštívit stránky specializovaných obchodů, abychom byli překvapeni tím, kolik nadaných designérů, technologů a metalurgů se noži zabývá. Současné nože se tak staly jedny z nejkrásnějších a nejpromyšlenějších výrobků tohoto světa, skoro bych řekl lepší částí jeho kulturního dědictví, protože jsou jak krásné, tak užitečné.

Ve světle mizerného nože generála Custer je vidět, že nožů je asi tisíckrát víc, než potřebujeme v praktickém životě, kde ke skalpování indiánů dochází jen velmi výjimečně, a to i na rizikovém území za řekou Ostravicí. Pokud však ženy musí mít kabelky, šperky a šminky proto, aby se cítily být ženami a aby oheň věčného ženství k chvále lidstva neustále hořel, tak je zjevné, že součástí mužské kultury musí být nůž. Už jen z toho důvodu, aby i ti, kteří jej nepoužívají, prostřednictvím chladné zbraně navázali kontakt s generacemi předků a svým chladným „cold steel“ mužstvím. Mám dokonce dojem, že současná renesance nožů souvisí s tím, že mnoho mužů přestává být muži v dávném smyslu slova. V každém případě mi je sympatičtější člověk, který se po večerech učí brousit nůž, než ten, který sleduje pornofilmy.

Ještě zajímavější je vlastnictví kapesního nože mezi ženami. Má statistika je velice neúplná, ale často se jedná o různé, rozumné a praktické ženy, které se stávají dobrými matkami. Již několik let se totiž ptávám studentů, zda a jaký mají kapesní nůž. Typický dnešní americký či japonský student se diví: K čemu by mi byl?

Renesance nožů není nevinná záležitost. Jen v Londýně v roce 2017 bylo noži provedeno 70 vražd. Jsou rychlé, zákeřné a účinné. Britská policie, podobně jako v jiných zemích západní Evropy, zabavuje nože delší než 10 cm. Kolegové se dokonce stalo, že musel zdůvodnit vlastnictví obyčejného nářadového nože s délkou čepele 6 cm. Za držení automatických, vyhazovacích nebo oboustranně broušených nožů můžete jít do vězení. V řadě států jsou zakázány zavírací nože, které se dají otevřít jednou rukou.

Vlastnictvím nože dáváte ostatním na vědomí, že spoléháte na sebe a přebíráte za sebe odpovědnost. Nůž má tu jedinečnou vlastnost, že je zároveň nářadím, kuchyňským pomocníkem i zbraní. Je všestranný. Mnoho mladých mužů jej vyměnilo za mobilní telefon, jehož nadměrným užíváním naopak dáváte najevo, že závisíte na ostatních. Z vlastních pozorování bych řekl, že člověk s dobrým kapesním nožem má tendenci nenechat sebou manipulovat a hodnotit věci po svém.

Radikální formy preperství někdy směřují až k militantnosti, ale mírnější příprava cvičí ducha k samostatnosti. Možná to je druh životní filozofie podobný některým

mírumilovným bojovým uměním. Možná člověka při skutečně velké krizi nic nezachrání, ale už díky mírné přípravě posléze během krize víc žijete vlastní život než nějakou vnucenou náhražku.

Ale konec filozofování. Jaký nůž byste měli mít? Především je jasné, že pokud je nůž součástí vaší životní filozofie i celé osobnosti, musíte volit vlastní kombinace nožů, a to v nejčastěji doporučované sestavě:

- ▶ Pevný, full-tang nůž typu outdoor nebo survival, spíše střední velikosti. Konstrukce full-tang znamená, že nůž je vyroben z jednoho kusu oceli, která prochází celou jeho délkou.
- ▶ Kapesní nůž – zde se rozhodujete mezi menším doplňkem k velkému noži, nebo jedním hlavním nožem. V prvním případě nemusí mít pojistku a může se jednat o víceméně kuchyňský zavírák typu menšího švýcarského nože. Užitečná je vývrtka a pinzeta na klíšťata. Naopak nože na denní nošení (EDC – everyday carry) by neměly být úplně malé a měly by mít pojistku.
- ▶ Nářaďový „multitool“ nůž, na kterém nešetříte.

Moje osobní kombinace je následující – 1. pevný nůž SOG ještě vyrobený v Japonsku či střední ruský Kizlyar ještě vyrobený v Rusku, 2. malý švýcarský zavírací nůž, k tomu EDC buď Thor od Real Steel, Endura od Spyderco, nebo Victorinox HunterPro a 3. snad nejvíc klasický multitool – Leatherman Wave. K tomu jsem pořídil nože, se kterými si nevím rady – tlačnou dýku Mikov, zubatý Civilian od Spyderca a „Cold Steel“ Spartana. Brousit umím jenom nahrubo dvoustranným diamant-keramickým kapesním brouskem. Do terénu na špinavou práci, jako je začišťování půdních profilů, si беру bajonet Glock. Dětem jako první nůž dávám Opinel s kulatou špičkou, který má podle založení dítěte výhodu či nevýhodu v tom, že se o něj musí starat, protože rezaví. V nekonečné záplavě zahraničních nožů nezapomínejte na českou značku Mikov s výborným designem a mírně zastaralými typy

Jeden z běžných, v praxi mnohokrát dobře vyzkoušených nářaďových nožů (multitool) je Wave od firmy Leatherman. Poté co jsme uvázli v poušti u městečka Mexican Hut a místní jezdec rodea přerízl ocelové lanko nožem Gerber podobné kvality, vím, že multitooly má cenu kupovat jen od zaručených výrobců, ke kterým bych podle osobní zkušenosti ještě přidal Victorinox.

ocelí. Ale kult „kosmických“ ocelí je přehnaný. Nejlepší řezné vlastnosti stejně mají rezavější uhlíkaté druhy.

Jak rychle se obnoví řemeslná znalost?

A ještě jedna věc je pozoruhodná. Málokde jsme v posledních dvaceti letech byly svědky takové kreativity, technické zdatnosti a kutilství jako u výroby nožů. Před nějakou dobou umělo dělat damaškovou ocel sotva pár lidí, dnes to jsou desítky tvůrců, kteří dokážou vykouzlit ocele různých struktur a nože s lepšími řeznými vlastnostmi než nejkvalitnější zahraniční průmyslové nože. Jiní lidé štípají pazourky na nejlepší pravěké úrovni a potkal jsem i umělce, který si v Nízkých Tatrách sám sbírá a taví železnou rudu. Vyrábí z ní nikoliv hrubé středověké zbraně, ale ušlechtilé damaškové nástroje, jež by obstály v Japonsku 19. století. Jedná se o nesmírně pozitivní vývoj, kdy vidíte, jak rychle se v řádu let dají obnovit dávné znalosti a jak se během dalších dvaceti let může nádherné řemeslo rozšířit do celé společnosti.

Ještě patrnější je tento vývoj v Rusku, a to nejenom v krásném řemesle střenek řezaných z mamutoviny, ale i rozvoji zahnutých lžícových nožů, které umožňují výrobu dřevěných předmětů. Svět viděný z hlediska nožů je vyhraněnější – víc vražd a útoků – ale také mnohem pozitivnější, protože přibýlo krásy, umu a řemesla obecně. Každý dobrý řemeslník o svém díle hodně přemýšlí, což vede ke vzniku sdílených životních filozofií, jakých si snad dosud žádný sociolog ani filozof nevíšl. Jsou kódovány v typu oceli a vyjadřují se jazykem typu G10, CPM S30V, či dokonce 5Cr15MoV, byť běžní lidé si vystačí s kódem 420 HC.

Resilience jako dynamická odolnost

Odolnost je dvojího typu. Buď je něco pevné jako beton protiatomového krytu, anebo pružné jako kmínek vrby, který se přizpůsobí větru, a když se zlomí, tak snadno doroste. S omezenými prostředky člověku zbývá jenom pružná odolnost. Navíc mám podezření, že ani bohatí a vystrašení lidé v betonovém krytu by situaci nezvládli, protože by si nevěděli rady s vlastní psychikou. Konceptu odolnosti, a to zejména národní odolnosti, jsme věnovali celou teoretickou knížku *Věk nerovnováhy*, takže zde jenom stručně zopakují hlavní principy.

Slovo „resilience“ pochází z latinského slova pro pružnost či ohebnost. V ekologii se pod pojmem resilience rozumí schopnost organismu či častěji celého ekosystému přežívat v široké škále podmínek a rychle regenerovat, tedy vracet se do původního stavu. Z ekologie slovo „resilience“ rychle přešlo do krizového řízení přírodních katastrof a často bylo používáno například v souvislosti se zemětřesením, hurikány nebo záplavami. Znamenalo zde účinnou odezvu na přírodní katastrofu a rychlý návrat do funkčního, byť nepůvodního stavu. Úplná resilience je iluze.

Praktický popis resilience podali izraelští architekti, když ji popsali jako „schopnost systému a jeho částí předvídat, přizpůsobit a obnovit se z různých stavů možného i projeveného nebezpečí, aniž by se tento systém zhroutil. To předpokládá rychlou a účinnou přizpůsobivost spojenou s porozuměním situaci a přijetím nezbytných opatření. Celý proces obsahuje rozmanitost řešení, sebe-učení, zálohování (redundanci), reflexi situace a tvořivost. To posiluje resilienci, která má potenciál vytvořit svět založený na demokracii, rovnosti, hodnotě jedince a toleranci. V postkapitalistické společnosti se koncept resilience stal novým normálem podmíněným všudypřítomnou nerovnováhou. V minulosti se víc hovořilo o cestě ke stabilitě, zatímco dnes, kdy se stabilita zdá nedosažitelná, se víc zabýváme účinným přizpůsobováním se proudům změn.“ Tato definice obsahuje nejenom strategii resilience, ale rovněž princip, že kvůli bezpečnosti neobětujeme demokracii a občanské svobody. Klidně si ji přečtěte ještě jednou a přeložte do vlastního jazyka.

Složky resilience můžeme rozdělit na vnitřní a vnější faktory. V podstatě se jedná o to, že bojácnému bojovníkovi nepomohou ani ty nejlepší zbraně. Podobně i krizové řízení upozorňuje, že pokud zvládneme vlastní psychiku, jsme schopni překonat i zdánlivě neřešitelné praktické krize.

Rodinní terapeuti V. Chvála a L. Trapková upozorňují, že prvním a základním předpokladem resilience je fungující rodina. Současné vědomosti o utváření lidského mozku dokládají, že tím nejpodstatnějším faktorem pro jeho zrání je stabilní a na podněty bohaté sociální prostředí, do kterého se člověk narodí, a právě jen v určitých formativních obdobích mu umožní vytvořit si hlubinně bezpečné vztahové vazby nejdříve s mateřskou, o něco později také s otcovskou postavou. Tato základní raná zkušenost způsobí, že se nám později už nikdy ve své bio-psycho-sociální úplnosti žádnou intervencí zvenčí tyto vazby nemohou ztratit. Jsou nutnou podmínkou pro utvoření a prožívání zdravé identity po celý zbytek života.

Základní vývojový konflikt mezi důvěrou a nedůvěrou se řeší už během prvního roku života, už tehdy se rozhoduje o tom, zda bude člověk vnímat svět především jako bezpečný, anebo nebezpečný. Proto není vůbec nadnesené tvrzení, že bezpečí, ve kterém vyrůstají děti v láskyplných rodinách, je také bezpečím pro společnost, pro kterou dozrávají. Ukázalo se totiž, že podle toho, jak dětská mysl hodnotí pozorované rozdíly při poznávání světa, se aktivují rozdílné neuronální okruhy a pak i celé chování. Při pocitu bezpečí se rozvíjí zvědavost a tvořivost dítěte, kdežto při pocitu nebezpečí se dítě stahuje, nebo útočí. Na tento rodinný základ pak navazuje další vývoj, kde mezi vlastnosti důležité pro život patří vyrovnaná povaha, dobré zdraví, oddaní přátelé a zvědavost.

Program osobní resilience však nemůže fungovat bez programu komunitní a „vnější“ státní resilience. Můžeme ji zjednodušeně popsat jako péči o zdroje, kde „svatou trojicí“ státní odolnosti je sektor voda – potraviny – energie, a péči o procesy,

kde se jedná o vzdělávání, bezpečnost a ekonomiku. Všechny tyto faktory se různým způsobem promítají do reálné krajiny, kde jsou vůbec nejzranitelnější oblastí velká sídliště. Zároveň jsme přímo napojeni na globální procesy, které mají mnohem větší měřítko než samotná Evropa, natož Česká republika.

Resilience je koncept, který musíte znát, ale ne jej přeceňovat. Snadno se může stát, že vplyne do moderního slovníku a lidé budou mít pocit, že je toto slovo zachrání, což je hloupost. Všimli jste si, že mnoho lidí a organizací považuje problém za vyřešený, když pro něj najde slovo? Pro běžného člověka resilience znamená, že má všechno víckrát – dva nože, dva či tři zdroje vody, sirky i zapalovač, náhradní plán a teplé ponožky navíc. Pokud chcete jít hlouběji, tak resilience začíná výchovou dětí a vlastní psychickou přípravou. V tomto smyslu je víc než preperství, týkájící se jen přežívání, je úsilím o budoucí dobrý život, a to i za podmínek, které nejsou optimální.

OSOBNÍ PŘÍPRAVA

KPZ a další zavazadla

Kápézetku neboli krabičku poslední záchrany představil skautům v roce 1935 Jaroslav Foglar a dodnes neztratila nic na aktuálnosti. Dnes se jí častěji říká EDC neboli édécečko, ze zkratky „everyday carry“. Pojdme si udělat přehled různých brašen a batůžků a pak si z toho vyberte vlastní variantu. O věci bude z jiného úhlu ještě pojednáno v praktické části knihy.

KPZ/EDC: Základem je nůž, lžíce (lžička) a baterka. Důležitá je krabička s léky na pár dní. Já s sebou nosím kompas, šití (zajímavé je, že třeba Američané, kteří neumí šít, s sebou místo šití nosí pistolí), skládací zubní kartáček a pár dalších drobností. Nemá cenu, abych vám na tomto místě předkládal celé seznamy předmětů, protože pak se preperství zvrhne na nakupování podle seznamu. Na snad všechna témata uváděná v této knize existují webové stránky, takže v tomto případě stačí, když si zkratky zadáte do vyhledávače. Podrobnější popis je v třetí části knihy.

D1 Bag (brašna k návratu domů – back home bag): Většina Američanů jezdí do práce dejme tomu 30–50 km automobilem. Může přijít zemětřesení, tornádo či nepokoje a nedostanou se domů. K tomu slouží menší příruční batůžek, který si hodíte na ramena a jdete den či dva domů. U nás by byla varianta odlišná – uvíznete na 8 hodin na dálnici D1. Je velmi pravděpodobné, že by se tak stalo buď za vlny vedra, nebo za sněhové bouře. Hrozí vám proto buď dehydratace z horka, nebo podchlazení.

Co vám za této situace pomůže a co byste mohli mít a vozit neustále: jednu či dvě láhve s vodou, baterku, nůž, deštník, ve studené části roku dobré náhradní boty a ponožky, vojenskou lopatku na sněh či bahno. Řada mých známých si v zimě hodí do kufru spací pytel, aby v zácpě nemuseli topit a nepřišli o benzin či naftu. Návodů je celá řada. Opravdu důkladní prepeři s sebou mají sekuru a někdy i pilu na stromy padlé po bouři, nějaké jídlo, termosku, tranzistorové rádio. Nejdůležitější je však dostatečná zásoba vody a teplé oblečení.

BOB (batoh pro opuštění domova – bug out bag): V okamžiku, kdy vypukne krize, budeme postaveni před nejzásadnější volbu, zda zůstaneme doma (*bug in*), anebo zda krizi přechkáme v připraveném útočišti mimo město (*bug out*). Rozhodnutí bychom měli udělat do 24 hodin, druhý den už bude situace nebezpečná a třetí den budou například na mostech mýtné mafie, kterým budete muset zaplatit za průchod, pokud vás rovnou neokradou. Navíc, jak se ukázalo třeba v Jugoslávii, když opouštíte domov, tak si s sebou berete cennosti, takže mnoho z prchajících lidí může být posléze oloupeno nebo zabito třeba kvůli klenotům. Popisuje to (a dost drasticky) i Josef Flavius v *Židovské válce*, protože tehdy lidé cennosti polykali. V Jugoslávii bylo (podle očitého svědka) typické, že za vámi přišel soused a řekl, že zná bezpečnou cestu přes hory, ale už nikdy jste se nevrátili a ani neposlali pohled z nového působiště. Na Ukrajině si žoldáci kreativně k platu přivydělávali tím, že ostřelovali paneláky a inkasovali peníze (vím o částce cca 500 euro za osobu) za povolení rajon opustit.

Strategie a seznamy věcí pro obě varianty jsou popsány v následující části knihy, ale rámcově si toho neberte moc. Důležitý je spacák, karimatka, pončo. Afghánský veterán Karel Klinovský mě naučil, že provizorní přístřešek se nejlépe postaví z obyčejné modré plachty na nákladáky za pomoci provázků nebo čtyř pružných popruhů s háčky, tzv. gumicuků.

Na téma, co má být v BOB existují celé knihy. Prepeři seznamy neustále zdokonalují, ale věřím tomu, že pokud jste si tuto knihu koupili, tak jste dost kreativní na vlastní směsku, anebo se podívejte na příslušnou kapitolu v druhé části knihy. Základní otázkou je, zda odcházíte na týden, na měsíc nebo navždy, a podle toho potřebujete třeba doklady, kupní smlouvy a další úřední listiny. Ty můžete mít naskenované na flashdisku.

Jeden z nejlepších systémů je „příkladací“. Stále máte u sebe KPZ/EDC. Budete-li na cestě pár dní, přibalíte k ní další igelitový pytlík s potřebnými věcmi a bude-li situace hodně nejistá, tak ještě jeden navíc. Je vždy výhodnější mít věci pohromadě v igelitové tašce či raději uzavíratelném pytlíku a jen pytlíky tematicky skládat k sobě než mít hromadu různých věcí.

Běžný preper je svobodný, zkušený a bez větších závazků, takže chytne sbalený BOB a přítelkyni a zmizí v lese i s dobře nabroušeným nožem. Osobně vnímám situaci spíše tak, že je vhodné vytvořit takovou společnost, která bude krizi spíš tlumit než eskalovat a že je nutné být psychologicky připraven třeba na to, aby člověk byl schopen bez lítosti opustit to, co roky budoval. Podstatné je, že samotné věci vám bez psychologické odolnosti moc nepomohou, ale také, že několik málo skutečně kvalitních výrobků – jako zapalovač za noci, kdy je vlhko a zima – vám může zachránit život či alespoň rozum. Znovu a znovu budeme opakovat poučku, že během krize nejvíc pomohou ty návyky a věci, které jste si osvojili před krizí.

Chvíle, kdy neexistuje stát

Policista mi řekl: „Představ si, že v hospodě dojde ke rvačce a nám to bude trvat dvacet minut, než dorazíme. Těch dvacet minut policie nebude existovat.“ U přírodních katastrof se ukazuje, že prvních několik dní neexistuje ani stát. Ten se na místo činu dostavuje někdy po 3–4 dnech, ale jindy až po deseti. V ty nejhorší okamžiky budete sami a za sebe a pak snad s pomocí sousedů najdete způsob, jak stát vlastními silami nahradit. Občané platí stát svými daněmi a ten jim výměnou poskytuje státní služby. Zpočátku to byla ochrana před vnějším nepřítelem a bandity zevnitř, ale dnes je sou-

Súdánský srp, který napůl seká, napůl řeže, vychází z ještě neolitické tradice srpů skládaných z drobných kamených ústěpů. Zabývat se dějinami a použitím nástrojů je způsob, jak porozumět minulosti a obstát v dobách změn.

částí státních služeb potravinová a energetická bezpečnost. Není-li stát, nejsou ani státní služby. Pro případ potravinové krize se například počítá se zabavováním potravin ve skladech, ale stačí, aby nefungovaly telefony, a nikdy k tomu nedojde.

Podobně jsou evropské armády vesměs závislé na soukromých dopravcích a telefonních službách, například německý bundeswehr si najímá levné ukrajinské přepravce. Při větší krizi se většina vojáků nějak dopraví do kasáren, kde budou u nefungujících telefonů čekat na rozkazy a pár šikovných Ukrajinců. Podobné je to se zátěžovými testy bank a vojenskými cvičeními NATO. Krize, na kterou cvičí, bývá navržena tak, aby šla zvládnout (to není názor, ale pozorování vyššího důstojníka NATO). V zásadě je většina cvičení navržena podle scénáře „dobrého dne“, tedy že někde je problém, ale jinak telefony, organizace a lidé normálně fungují. Při větší krizi dojde ke scénáři „špatného dne“, kdy nefunguje nic, jen podobně postižení lidé kolem vás.

Mormonský plán číslo 4

Pro ty chvíle či dny, kdy nebude existovat stát, je dobré mít alespoň nějaký plán. Úplné minimum je jídlo na deset dní, vařič s palivem na nejméně deset dní (nejlacinější je plynová bomba střední velikosti, krb, dřívák či ohniště na dvorku), zdroj vody či filtr na vodu a další specifické potřeby jako léky, baterky a svíčky nebo krmení pro křečka. Hodně pomáhá mít doma čaj nebo kávu. Jednou z početných armádních, ale často i náboženských skupin, jež počítají s událostmi typu „soudný den“, jsou mormoni.

Mormonský plán číslo 4 počítá s tím, že doma máte 300 liber mouky, 100 liber sušeného mléka, 100 liber cukru a medu a 5 liber soli. Tyto zásoby dodávají víceméně dostatečné množství proteinů (94 g na den), ale neobsahují tuky a vitaminy A, C, D. Nejvíc vitamínu A však má pšenice naklíčená ve tmě a pak daná na pár hodin na světlo. Mormonský plán je nejlacinější a nejjednodušší způsob, jak se zásobit na rok dopředu, ale strava bude monotónní a bude vyžadovat tak pokročilé kuchařské dovednosti, že vás na ně nepřipraví žádný televizní kurz. Na druhou stranu – až na sušené mléko – zásoby vydrží dlouho.

Cukr, špagety, bílá rýže, bílé fazole, obilí v podobě zrna se při vhodných podmínkách mohou skladovat tři a více let. Evropané češtinou často staví na zrní, které mají uložené v sudech, do kterých ze sifonové bombičky napouštějí oxid uhličitý a vytvářejí tak ochrannou atmosféru. V tom případě je dieta založená buď na naklíčeném zrní, nebo na mlýnku na zrní, pokud možno v kombinaci s vločkovačem. Pro běžné mletí je dobrá elektrická varianta, pro záložní mletí ruční mlýnek. Když zdraží elektřina nebo jsou energie dostupné pár hodin denně, lidé více používají tlakové či parové hrnce, termosky a rýžovary.

Největší problém je ten, že jsme navyklí na určitou stravu a tento obvykle celoživotní návyk není snadné změnit. V západní společnosti se běžně stává, že po přechodu na úplně jiný jídelníček lidé zkolabují nebo skončí v nemocnici, a to i při dostatečném přísunu kalorií. V rodinné připravenosti se proto často říká: „Skladuj, co jíš, a jez, co skladuješ.“ Budeme-li tedy uvažovat o zásobách na celý měsíc dopředu, tak budou z větší části sestávat z toho, co běžně jíme, a ne z nějaké kosmické či horolezecké stravy. Jen si dobře rozmyslíme, co skutečně potřebujeme. Jiný jednoduchý návod počítá s hlavním jídlem o složení rýže a fazole či čočka s doplňkem brambory – zelí – cibule. Někdo věří na bulgur, jiný na kuskus či na kombinaci celozrnného chleba, zelí a vodky. Hodně návodů najdeme v lidové kuchyni, třeba v *České stravě lidové* Úlehlové-Tilschové nebo v inspirativní knize Petra Peška *Ruská kuchyně v proměnách doby*.

Co radí policie v Los Angeles

Občas se stává, že policie vydá nějakou formu varování například v podobě letáku či menší brožurky, kterou buď hází do poštovních schránek, nebo ji uveřejní na internetu. Tyto návody bývají krátké, srozumitelné a užitečné, protože vycházejí z praktických zkušeností. Policie v Los Angeles například radí:

- ▶ Měj promyšlené, jaká jsou bezpečná a nebezpečná místa, na ulici i doma.
- ▶ Když přijde zemětřesení (velmi silný vítr apod.), začne z budov padat sklo. Schovej se, dokud to jde.
- ▶ Předem se domluv s rodinou, kde se sejdete, kdyby vás krize rozdělila.
- ▶ V menších komunitách, kde si lidé navzájem důvěřují, se mohou vyčlenit dobrovolníci. Ti po opadnutí krize obejdou domácnosti a zeptají se, co kdo potřebuje a může nabídnout (půjčit náradí, pohlídat psa, zabavit dítě).

Do většiny evakuačních míst je zakázáno brát zvířata, při bouři v New Yorku bylo nutné se postarat o několik milionů koček a psů. Jen v sousedním Rakousku je 750 tisíc psů a 1,6 milionu koček. Záchranáři často řeší problémy s koňmi a občas musí odchytit pštrosa apod.

Losangeleská policie radí, že každý by měl počítat se spotřebou vody 1 galon (4,5 litru) na osobu a den. Menší balení vody vydrží kolem 2 let, větší balení (galon a víc) až 5 let při dobrém skladování. PET kontejnery by neměly stát přímo na betonu, protože mléční a rozpadají se. Estery, ze kterých jsou PET láhve vylisovány, nemají rády vlhké zásadité prostředí. Vodu je třeba vyměňovat nejpozději po šesti měsících. Při použití vody z vodovodu je vhodné ji dezinfikovat několika kapkami čističe podobného Savu (asi 2 kapky na litr, půl hodiny počkat před použitím) nebo jodovou tinkturou (2%, 4 kapky na litr, nepřijemná chuť se vylepší po přidání vitamínu C).

Pokud to jde, tak během krizové události uvařte dobré či alespoň normální jídlo, může vám pomoci zbavit se psychického stresu. Jakákoli připomínka normálního

stavu, třeba v podobě kávy, je vždy vítaná. Když vaříte doma na vařiči, větrejte kvůli oxidu uhličitému či uhelnatému. Raději vařte venku. Nejdřív spotřebujte, co máte v lednici, poté začněte se zásobami v mrazáku.

Každý svéprávný člen rodiny musí vědět, jak zavřít vodu, plyn a elektrinu. Po návratu domů po povodni či zemětřesení totiž zahyne mnoho lidí na úniky plynu nebo na zásahy elektrickým proudem v neizolovaném vlhkém prostředí.

Při jakékoliv krizi a někdy i dlouho po ní budou mít zejména děti (ale i dospělí) psychické problémy, jako je strach, nejistota či divoké sny. Příznaky bývají smutek, hněv, špatné spaní, nechut k jídlu. Hovořte i mlčte s nimi, pokuste se jim navrátit jejich jistoty.

Američtí hasiči často radí, že lidé v prvním nebo druhém patře by mohli mít provazový žebřík, kdyby pod nimi hořelo.

Jinde se dočteme:

- ▶ Největší problém je vždycky s pitnou vodou. Potrubí během krize může ztratit tlak a nacpe se do něj okolní břечka.
- ▶ Záchranáři radí: Při evakuaci, zejména při povodních, si vezměte s sebou pokrývku, něco k jídlu, hodně vody, doklady a album rodinných fotografií. Vše ostatní oželíte, nábytek si koupíte nový, ale vzpomínky už nikdy nenajdete.
- ▶ Chování lidí za klimatické katastrofy se neustále opakuje. Kronikářské záznamy o velké povodni v 16. století jsou téměř totožné se zprávami z povodně roku 2002. Nejprve dochází k fázi obav, pak k vytěsnění strachu, následuje ujišťování a sebeujišťování, že se skoro nic nestane, což vyústí v překotný odjezd na poslední chvíli. Ti, co zůstali, nevěří, jak rychle může voda stoupnout.
- ▶ Svět posuzujeme z hlediska naší zkušenosti. Jenže při katastrofách přestává tento zkušenostní základ fungovat, mění se *měřítka dějů*, auta létají vzduchem, panika ochromuje chování. Klimatická katastrofa není ten nejhorší případ ve spektru našich zkušeností, je to *jiná zkušenost*. Pomáhá ulehčovat situaci jiným, protože tím se člověk odpoutává od vlastní osoby, odstraňuje svoji vnitřní křeč a získává nadhled.
- ▶ Během krize se vždycky najde někdo, kdo se snaží paniku uklidnit ve chvíli, kdy je nezbytné „paniku“ udržet. Například pražský primátor během povodně roku 2002 anebo záchranáři v New Yorku, kteří při útoku na Světové obchodní centrum opakovali lidem, ať klidně sedí v kancelářích. Zaměstnanci seděli klidně tak dlouho, až raději skočili ze střechy, aby bolestivě neuhoreli v plamenech.

Tyto návody byste si měli v průběhu týdnů či měsíců přečíst víckrát, aby se vám dostaly do krve, říkali policisté z Los Angeles. Pokud je podobnými slovy budeme opakovat na jiných místech knihy, tak se na nás nezlobte. Opisujeme je z různých knih či příběhů a jsme rádi, že základní rady se opakují a není jich mnoho. Psycho-

logové přežívání, jako například John Leach či Al Siebert, ukazují, že i lidské reakce mají pozoruhodně podobný scénář napříč riziky i kulturami. Není nutné toho znát moc, ale zapamatovat a promyslet si základní kroky.

Jaké krize nás čekají?

Pro současnou Českou republiku je podle našeho názoru možné reálně počítat se čtyřmi scénáři velkoplošné rychlé krize a jedním scénářem dlouhodobé krize.

Rychlé krize:

- ▶ Nejpravděpodobnější je nepravděpodobný scénář, kdy se stane něco (nejčastěji se bude jednat o souhru více příčin), co způsobí krizi, jakou jsme předem neodhadli a neuměli se na ni připravit.
- ▶ Blackout
- ▶ Epidemie
- ▶ Sociální nepokoje (ekonomická krize, hladové bouře).

Z krizí menšího rozměru je nutné uvést stále častější povodně, silnější větry, prodlužující se sucho a další klimatické patálie včetně vln veder, kdy je tak teplo, že se dráty prověsí a dotknou. Pro všechny tyto případy, kdy na určitou dobu na určitém území přestane fungovat svět, platí podobná rodinná příprava: vědět, kde se rodina sejde, mít zásobu potravin, peníze v menších bankovkách, mít promyšlený zdroj vody (kombinace pramene, rybníku, řeky a filtru na vodu), baterku a další věci uvedené v následující části knihy. Záměrně mluvím o rodině, protože historická zkušenost i psychologické pokusy ukazují, že rodina se vyvinula jako sebezáchránná jednotka, která výrazně zvyšuje šance na přežití už jen z toho důvodu, že máte pro koho žít.

Pomalý scénář spočívá v pozvolném rozpouštění civilizace. Můžeme si jej představit tak, že vysoké ceny potravin a energií v kombinaci s vysokou nezaměstnaností a zadluženým státem způsobí chronický nedostatek všeho kvalitního od vzdělání až po lékařskou péči a stát se začne zevnitř rozpadat. Paní Jarka, která žila v Káhiře desítky let, mi řekla: „S tímto městem to šlo z kopce od chvíle, kdy se přestaly opravovat chodníky.“ Mnohokrát jsem si na to vzpomněl.

Vnímat realitu

Charles Perrow, autor dnes již klasické, byť kontroverzní knihy (*Normal Accidents* z roku 1984), se zabýval nehodami jaderných elektráren a podobných zařízení. Dnes by možná psal o bankovním systému a internetu. Jeho základní teze je, že snahy ochránit systém jej komplikují, a tím vytvářejí další rizika, která dokonce mohou situaci zhoršit. Našeho tématu se týká Perrowovo pozorování, že běžný svět je složitý, a tak si místo něj vytváříme zjednodušený model, a to většinou v balení, které nám

vyhovuje. Lidé se silným, a tedy obtížně proměnitelným modelem světa bývají ekonomičtí experti, bankéři, vysocí státní úředníci a politici. Myslím si, že to nebudou ti první lidé, kteří realitu uvidí. To spíš budou majitelé malých firem a zemědělských závodů, pochůzkáři, investiční bankéři v malých městech (ještě jich tam několik málo zůstalo) a obecně lidé v první linii.

Píšeme o krizích minulých a hypotetických, a nevíme, jak budou vypadat krize budoucí. Pravděpodobně se odehrají jinak, ale při čtení o věci přemýšlíme, a tím zvyšujeme svoji citlivost a předvídatost. Analýzy krizových situací ukazují, že nebezpečí znamená změněný stav vědomí. Velmi často i školení profesionálové ztrácí schopnost myslet. Laurence Gonzales sledoval piloty na letadlových lodích. Jeden z nich mu řekl, že když jde na vzlet, ztratí půlku inteligence, protože se upne na úkol. Další ani nedokázal přečíst nápis na lodi. Tito lidé jsou plně soustředěni na úkol a výborně jej zvládnou, protože mají dobrý výcvik. V nebezpečných činnostech totiž častěji posloucháme paměť než rozum. Když na nás padá lavina, tak situaci neanalyzujeme, ale utíkáme.

A teď si představte velkou, celospolečenskou krizi. Ve sdělovacích prostředcích, budou-li fungovat, nejprve vystoupí lidé s tak silným modelem světa, že jim zabrání vidět realitu. Po nich přijdou experti, kteří budou velmi opatrní. Všichni nás budou uklidňovat. Dávat dobré rady v riskantní situaci je vždycky hazardní. Profesionálové ze zásady říkají alibistické věci, které vám ani neublíží, ani příliš nepomohou. A do toho vy i já začneme ztrácet soudnost. Třeba při požáru v chemické továrně lidé s odborným vzděláním začali do ohně házet nepoužité hasicí přístroje. Nejspíš to někdo udělal jako první a oni už jen opakovali, co viděli, protože nebyli schopní myslet.

Z těchto důvodů čteme (a píšeme) knihy o krizích, přestože neznáme budoucnost. Přípravovat se na sníh během sněhové bouře nebo na sucho na konci horkého léta je totiž už pozdě. Je to jako sportovní hry. Vaše výsledky budou navíc ze všeho záviset na tom, co jste dělali před nimi.